

РЕЗЮМЕТА

на публикации на доц. д-р Васка Станчева-Попкостадинова,
предствени за участие в конкурс за академичната длъжност ПРОФЕСОР
по професионално направление 3.4. Социални дейности (Психосоциална работа с деца),
област 3 Социални, стопански и правни науки
(2015-2019)

I. Монография/Хабилитационен труд

1. Превенция на насилие над деца-мултидисциплинарна перспектива. София, PENSOFT ISBN: 978-954-642-952-0, с. 132

Монографията е резултат от дългогодишния опит на автора в областта на насилието над деца в контекста на научно-изследователска, преподавателска и практическа работа. Съдържанието е разпределено в три взаимосвързани части.

В първа глава се представят термини и дефиниции за насилие над деца, основни рискови и протективни фактори, както и последствията от преживяно насилие в детството. Представени са факти за разпространение на насилието над деца и резултати от епидемиологично проучване в рамките на проекта BECAN.

Втора глава представя видовете превенция и съвременните подходи за ефективното ѝ приложение в областта на насилие и пренебрегване на деца. Поставен е акцент върху интегриран мултидисциплинарен подход, както и на приноса на международни организации в процеса на утвърждаване на ефективната превенция на насилие и пренебрегване на деца, базирана на научни доказателства и допринасяща за закрила на децата и предотвратяване на насилието над тях. Специално място е отделено на Световния доклад за насилие и здраве (Krug et al., 2002), който се явява крайъгълен камък в стимулиране на академичната общност и правителствата да разработват и прилагат съвременни програми и стратегии за превенция. Докладът определя насоките за разработване на съвременните политики, стратегии и програми за превенция на насилие на деца в световен мащаб. Докладът е основополагащ за разработване на политики и стратегии в международен и регионален мащаб, генериране на ръководства и насоки, представяне на ресурси, вкл. помагала, наръчници.

В трета глава се представя нормативната уредба и стратегически документи за превенция на насилието над деца, стратегии, програми и механизми. Представят се

результати от проучвания, свързани с мониторирането на случаи на насилие над деца в рамките на реализирани международни проекти и опита на автора в областта на превенция на насилие и пренебрегване на деца. Специално внимание е отделено на обучението на различните специалисти, участващи в превенцията на насилие над деца в контекста на междусекторното сътрудничество и мултидисциплинарна перспектива.

Във всяка глава са представени и резултати от собствени проучвания и са направени препоръки, базирани на доказателства от проучвания в областта на насилието и пренебрегването на деца, касаещи различни ключови аспекти на разглеждания проблем.

Основната цел на монографията е да помогне за посрещане на предизвикателствата за насочване на ресурси към ефективни стратегии и програми за превенция на насилието над деца, както и да допринесе за мотивирането на специалисти от различни области да станат активни участници в процеса на утвърждаване на интегриран интерсекторен подход за превенция на насилие над деца.

II. Статии и доклади, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация

1. Ispanovic-Radojkovic, V., **Stancheva-Popkostadinova, V.** (2011). Perspectives of intellectual disability in Serbia and Bulgaria: epidemiology, policy and services for children and adults. *Current Opinion in Psychiatry*, 24, 419–424. ISSN: 0951-7367 (№29 от списъка с публикации) (№12 от списъка с публикации)

Перспективи на интелектуалните увреждания в Сърбия и България: епидемиология, политика и услуги за деца и възрастни

Статията има за цел да обобщи данните, публикувани в научни списания и достъпни от официални уебсайтове за епидемиология, политики и услуги за деца и възрастни с интелектуални увреждания в Сърбия и България, страни, които са в процес на бързи политически, икономически и социални промени.

Прогнозната честота на интелектуалните увреждания е между 1 и 3%, както в други страни от Югоизточна Европа, но липсват публикации, базирани на доказателства за епидемиологията на интелектуалните увреждания в България и Сърбия.

Преминаването от биомедицински към социален модел на увреждане вдъхнови политиките, законодателството и програмите за лица с интелектуални затруднения, приети през последните няколко години. Деинституционализацията и развитието на

услуги в общността за деца и възрастни с интелектуални затруднения са голямо предизвикателство. Биомедицинските и особено молекулярно-генетичните изследвания преобладават в изследванията, но психосоциалните изследвания напоследък получават все по-голямо внимание.

Налице е окуражаващ напредък в политиките и услугите, насочени към подобряване благосъстоянието и зачитането на правата на човека на хората с интелектуални затруднения в Сърбия и България, но са необходими добре проектирани и обстойни методологични научни изследвания, за да бъдат информирани бъдещите политики и практики за ползата от хора с интелектуални затруднения.

2. Pejovic-Milovancevic M, Miletic V, Anagnostopoulos D, Raleva M, **Stancheva V**, Burgic-Radmanovic M, Barac-Otasevic Z, Ispanovic, V. (2014) Management in child and adolescent psychiatry: How does it look in the Balkans? Psychiatrike. 25(1), 48-54 ISSN: 1105-2333 (№14 от списъка с публикации)

Мениджмънт на детско-юношеската психиатрия: как изглежда това на Балканите?

Статията разглежда състоянието на детско- юношеската психиатрия в следните балкански страни: Гърция, Сърбия, България, Румъния, Босна и Херцеговина, БЮРМ и Черна гора. С изключение на Гърция, тези държави са нови демокрации, като техните служби за психично здраве са в преходен етап на организация. Като цяло те са инициирали програми за насочване на психиатричната помощ към деинституционализация, развивайки извънболнични инфраструктури за справяне с психиатрични разстройства. Детската психиатрия като специализация все още е по-слабо развита от психиатрията за възрастни в значителна, макар и различна степен сред тези страни. Броят на психично-здравните услуги, предлагани на деца и юноши, се счита за недостатъчен, а видът на услугите е ограничен или липсва. Тази ситуация се отразява също и в малкия брой детски психиатри и други специалисти по психично здраве за деца и юноши, както и в пълната липса (Черна гора) или дефицита на специални програми и действия за деца и юноши. Същото важи и за законодателството в областта на психичното здраве. Гърция е изключение в развитието на целия спектър от услуги, броя на специалистите и създаването на адекватна законодателна рамка, подсилена от прилагането

на всички международни договори за правата на децата; въпреки че неотдавнашната икономическа криза се отрази негативно на страната, заплашвайки с регресия на пред реформационните практики. Във всички страни се увеличават децата и юношите, нуждаещи се от грижа за психичното им здраве. Ефектът от насилствените и внезапни промени, които се случват в повечето страни, е основен фактор за появата на засилена и свързана със стреса психопатология и психо-социални проблеми при деца и семейства.

Във всички страни, участващи в проучването има значително развитие на неправителствените организации, които предприемат голяма част от работата по реформата. Съществува и смущаващото явление за професионално изтощение и миграция на експерти. И накрая, налице е обща необходимост от разработване на образователни програми и свързани с тях клинични практики във всички степени на превенция, насърчаване на интердисциплинарното сътрудничество, биопсихосоциалния подход за разбиране и справяне с проблемите на психичното здраве, както и развитието на сътрудничество между всички институции, касаещи децата (образование, здравеопазване и др.). Всичко това трябва да бъде отразено в национален план за промоция на психичното здраве на децата като основа, върху която да се установи необходимото сътрудничество между балканските страни с цел насърчаване на научните изследвания, обмена на опит, общи практики, взаимно разбирателство и общи интереси.

3. Brodin J. , Hollerer L., Renblad K., **Stancheva-Popkostadinova, V.** (2015). Preschool teachers' understanding of quality in preschool: a comparative study in three European countries. Early Child Development and Care, 185 (6), 968-981, DOI:10.1080/03004430.2014.974035 ISSN: 0300-4430 (Print) ISSN: 1476-8275 (Online) (№15 от списъка с публикации)

Разбирането на предучилищните педагози за качеството в детските градини: сравнително проучване в три европейски страни

В статията се разглежда „качество“ със специален акцент върху разбирането на предучилищните педагози в сравнително проучване в Австрия, България и Швеция . Въпреки че качеството е във висока степен субективно понятие, някои аспекти се считат за решаващи за доброто качество. За целта на проучването е създаден въпросник, разпространен в 45 предучилищни заведения. Данните са съхранявани, обработвани и компилирани с уеб-базираната програма „Netigate“. Участници в проучването са 117

предучилищни педагози. Резултатите от проучването показват най-различни начини за интерпретация на качеството от специалистите от трите страни. Много различия са свързани със социални, културни и финансови въпроси в отделните страни, но се изтъкват и организационни и структурни различия. По-нататъшните сравнителни изследвания трябва да се съсредоточат върху режимите за подобряване на качеството в предучилищна възраст и върху увеличаването на влиянието му върху качеството на живот на децата.

4. Besio, S., Bulgarelli, D., & **Stancheva-Popkostadinova, V.** (Editors) (2017). *Play Development in Children with Disabilities*. Berlin, D: De Gruyter. ISBN 978-3-11-052214-3 (№18 от списъка с публикации)

Развитие на играта при деца с увреждания

Колективната монография е резултат от двугодишната работа на Работна група № 1 от проекта „LUDI - Играта при деца с увреждания“, който представлява мултидисциплинарна мрежа от повече от 100 изследователи и практики, принадлежащи към хуманитарните и технологичните области от 32 държави, които изучават играта при деца с увреждания в рамките на Международната класификация на функционалните увреждания и здраве (WHO, 2001). Основната цел е да представят приносите на LUDI относно важната тема за играта при деца с увреждания, тъй като днес все още липсва международен консенсус относно определението за играта и уврежданията. Акцентираща се на факта, че процесът на осигуряване на справедливост при упражняването на правото на игра за деца с увреждания изисква три действия: да се подходи към тази тема чрез „общ език“, поне в цяла Европа; да се постави играта в центъра на мултидисциплинарните изследвания и интервенцията по отношение на децата с увреждания; да се даде на тази тема статут на научна и социална тема с пълна видимост и признат авторитет. Дискутират се ограниченията за играта при децата с увреждания и се изтъкват причините за това: самите увреждания; детски площадки, играчки и други инструменти за игра, които не са достъпни и използвани; околна среда и контексти, които не са достъпни и приобщаващи; липса на образователна информираност и целенасоченост; липса на специфична психопедагогическа и рехабилитационна компетентност; липса на ефективни методи за интервенция. Акцентираща е на факта, че животът на децата с увреждания е доминиран от медицински и рехабилитационни практики, при които играта винаги е дейност, която е

насочена към постигане на определена цел или постигане на подобрене; а играта заради самата игра се счита за загуба на време. Концепцията за игра в името на самата игра се отнася до разграничението между игрови дейности и дейности подобни на игра. Дейностите, подобни на игра, се инициират и провеждат от възрастен (с едно или повече деца) в образователен, клиничен, социален контекст; те са игриви и приятни, но основната им цел е различна от играта: напр. когнитивно учене, социално обучение, функционална рехабилитация, наблюдение и оценка на детето, психологическа подкрепа, психотерапия и т.н. Монографията допринася за ясно разграничаване между играта и подобни на играта дейности, с надеждата, че ще допринесе до ново развитие в научните изследвания относно играта.

5. Besio, S., Bulgarelli, D., & Stancheva-Popkostadinova, V. (2017). Introduction In Besio, S., Bulgarelli, D., Stancheva-Popkostadinova, V., (Eds).. Play development in children with disabilities (pp.213-216). Berlin: De Gruyter. ISBN 978-3-11-052214-3 (№19 от списъка с публикации)

Основна цел на въведението е да се представят фокуса, насоките и рамката за реализиране на дейностите на COST акция „Развитие на играта при деца с увреждания“, както и структуриране на задачите за отделните работни групи.

Основният фокус е правото на игра децата със специални потребности в контекста на Конвенцията на ООН за права на детето. Дискутират се различните ограничения за играта при деца с увреждания и възможностите за нейното развитие.

Основната рамка за планираните дейности на COST акцията включва три автономни изследователски области: увреждане (видове увреждания, функционални характеристики), игра (характеризиране и развитие на играта, оценка на играта, право на игра) и фактори на околната среда (технологии, контекст ,методологии, игрови ситуации и сценарии). Те отразяват основните области на Международната класификация за функциониране, увреждане и здраве на Световната здравна организация от 2001 г. Две от тези области позволяват описание на човешкото функциониране във връзка с дейност и участие и с респект към контекстуалните фактори на ежедневието, по-специално средови и личностни фактори.

6. Besio, S., Bulgarelli, D., & Stancheva-Popkostadinova, V. (2017). Conclusion. In Besio, S., Bulgarelli, D., Stancheva-Popkostadinova, V., (Eds).. Play development in children with disabilities (pp.213-216). Berlin: De Gruyter. ISBN 978-3-11-052214-3 (№20 from the list of publications)

В тази публикация се обсъждат важните предизвикателства при разработването на публикацията „Развитие на играта при деца с увреждания”: а) съществуващите проучвания обикновено третираят концепцията за играта като добре позната и универсална, без да се възприема конкретна дефиниция; б) в литературата за играта при деца с увреждания не е представена информация за разликата между играта и подобни на играта дейности; в) проучени и представени са различни видове игра, но не се основават на точни описания и това води до създаването на погрешни схващания, като по този начин намалява възможността за откриване на ясни дискусии на научно ниво, за сравняване на резултатите от различни експерименти, за изграждане на нови знания и нова професионална практика върху възможните нови споделени открития. Поставя се акцент върху новата концепция за „игра в името на самата игра“ и насочване на специално внимание към това тълкуване на играта при децата с увреждания. Погрешните схващания за играта създават известно припокриване в литературата между двете понятия „игра в името на самата игра“ и „подобни на игра дейности“: и това важи в още по-голяма степен, когато става въпрос за деца с увреждания, където играта почти еднозначно се разглежда като техника за подобряване на обучението или като инструмент за оценка на развитието на детето в клиничната практика. Очертани са перспективите за бъдещи проучвания за утвърждаване на основната идея „игра в името на самата игра“ за децата с увреждания.

7. Bulgarelli, D., **Stancheva-Popkostadinova, V.** (2017). Play in children with intellectual disabilities. In Besio, S., Bulgarelli, D., Stancheva-Popkostadinova, V., (Eds).. Play development in children with disabilities (pp. 83-93). Berlin: De Gruyter. ISBN 978-3-11-052214-3 (№21 от списъка с публикации)

Играта при деца с интелектуални увреждания

Децата с интелектуални увреждания не са хомогенна група, като разликите са свързани основно с тежестта на увреждането и съпътстващите разстройства. Ограниченията в една област на адаптивни умения често са свързани със силни страни при други умения. Влиянието на тези аспекти върху характеристиките на играта при деца с

интелектуални увреждания са основен фокус на настоящата глава, като се представят и особеностите на различните типове игра. Посочва се необходимостта от създаване на подкрепяща среда и активно участие на родителите, като важни фактори за стимулиране и фасилитиране на играта при децата с интелектуални увреждания.

8. **Stancheva-Popkostadinova, V., Zorcec T.** (2017). Play in Early Intervention for Children with Disabilities. In Besio, S., Bulgarelli, D., Stancheva-Popkostadinova, V., (Eds).. *Play development in children with disabilities (pp. 174-180)*. Berlin: De Gruyter ISBN 978-3-11-052214-3(№22 от списъка с публикации)

Играта в ранната интервенция за деца с увреждания

В тази глава се представят основните аспекти на ролята на играта в различните етапи от процеса на ранна интервенция за деца с увреждания: оценка и различни модели на програми за въздействие (провеждани в дома на детето, в специализиран център и комбинирани). Представени са добри практики в областта на ранната интервенция за деца с увреждания, базирани на различни модели. Дискутират се предизвикателствата пред ефективността на програмите за ранна интервенция, свързани основно с недостатъчната подготовка на специалистите, участващи в прилагането им, както и проблемите с привличане на родителите като партньори в интервенцията.

9. **Stancheva-Popkostadinova V.** (2018). Surveillance system for child abuse and neglect (CAN-MDS) - Possibilities for implementation in Bulgaria . *Balkanistic Forum*, 2, 162-172 ISSN: 1310-3970 (№34 from the list of publications)

Child abuse and neglect are serious public health problems all over the world. The cases of child abuse and neglect are underreported due to several reasons. The lack of coordination and sufficient training of professionals dealing with child abuse and neglect case are the common problems for it. The aim of the paper is to present professionals' view about possibilities of implementation of Surveillance system for child abuse and neglect (CAN-MDS). All participants share the view that CAN-MDS has a real possibility to be implemented in Bulgaria, because it is easy to use instrument and will improve situation with identification, registration and monitoring cases of child abuse and neglect, as well as the communication between different professionals will be facilitated. They also provide some ideas for improvement of the proposed System in the Bulgarian context.

10. Nikolaidis G., Petroulaki K. , Zarokosta F., Tsirigoti A., Hazizaj A. , Cenko E. , Brkic-Smigoc J., Vajzovic E. , **Stancheva V.**, Chinceva St. , Ajdukovic M. , Rajter M., Raleva M. , Trpcevska L. , Roth M., Antal I. , Ispanovic V. , Hanak N., Olmezoglu-Sofuoglu Z. , Umit-Bal, I. , Bianchi, D. Meinck, F. and Browne, K. (2018). Lifetime and past-year prevalence of children's exposure to violence in 9 Balkan countries: the BECAN study. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health* 12:1, <https://doi.org/10.1186/s13034-017-0208-x> ISSN: 1753-2000 (№29 от списъка с публикации)

Разпространение и честота на насилие над деца в 9 балкански страни: проучването BECAN

Балканското епидемиологично проучване на насилие и пренебрегване на деца цели събиране на международно сравними данни за разпространението на насилие над деца.

Методи: Рандомизирана извадка от 42,194 ученици (отговорили: 66.7%) в три възрастови групи (11, 13 и 16 години), посещаващи училища в Албания, Босна и Херцеговина, България, Хърватска, Бивша Република Югославия, Гърция, Румъния, Сърбия и Турция. Попълнен е въпросник ICAST-C от децата, който измерва излагането на насилие от различни извършители.

Резултатите показват, че излагането на психологично насилие през целия живот варира между 64.6% (FYROM) и 83.2% (Гърция), а честотата през изминалата година е 59.62% (Сърбия) и 70.0% (Гърция). Излагането на физическо насилие варира между 50.6% (FYROM) и 76.3% (Гърция) през целия живот и 42.5% (FYROM) и 51.0% (Босна и Херцеговина) за честота през изминалата година. Най-високи стойности за сексуално насилие през целия живот са получени за Босна и Херцеговина (18.6%), а най-ниски за FYROM (7.6%). Контактното сексуално насилие през целия живот е с най-високи стойности за Босна и Херцеговина (9.8%) и най-ниски за Румъния (3.6%). Най-ниски стойности за честота на сексуалното насилие през изминалата година са в Румъния (5.0 и 2.1%) и най-високи в Босна и Херцеговина (респективно 13.6 % и 7.7%). Най-високи стойности за пренебрегване през целия живот и през изминалата година са в Босна и Херцеговина (48.0 и 20.3%) и най-ниски в Румъния (22.6% и 16.7%). Позитивни родителски практики са посочени от по-голямата част от децата от всички страни, участващи в проучването.

Установени бяха значими разлики в насилието в зависимост от пола; при момчетата има по-високи стойности за сексуално насилие през целия живот и през

изминалата година, а при момичетата са установени по-високи стойности за пренебрегването. Децата от Балканските страни често са жертви на насилие, поради което са необходими програми на национално ниво и политики за адресиране на насилието.

III. Статии и доклади, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове

1. **Станчева-Попкостадинова, В. (2006).** Ранна интервенция за деца с увреждания. Асклепий 1(XIX), 138-147. ISSN: 1310-0637 (№2 от списъка с публикации)

В статията се представя концепцията за ранна интервенция в историческа перспектива. Очертани са целите и процедурите за прилагане на програми за ранна интервенция, като се дават конкретни предложения за реализирането им в нашите социокултурални условия. Представят се съвременните тенденции и се акцентира на семейно центрирания подход, който гарантира подпомагането на родителите и възможното социално адаптиране на децата с увреждания.

2. **Станчева-Попкостадинова, В. (2006).** Синдром на прегаряне-някои теоретични аспекти. Психосоматична медицина, 2, 14-20. ISSN: 1310-0564 (№3 от списъка с публикации)

В статията се представят основните аспекти на синдрома на прегаряне-дефиниции, причини за възникване, последствия за индивида. Дискутират се основните стратегии за превенция на синдрома в помагащите професии на ниво индивид и организационни структури. Обръща се внимание на необходимостта на осъзнаване от страна на професионалистите на силните страни и ограничения на услугите и институцията, в която работят, като и познаване на реалността от клиентите, така че очакванията да не надхвърлят наличните нива на услуги. Особен акцент се поставя върху необходимостта от периодична преоценка на политиките на службите, за да могат те да отговорят на нуждите на клиента, да дават яснота за функцията на работата и задачите, да съхраняват развитието на подкрепящи взаимоотношения.

3. **Stancheva-Popkostadinova, V., B.O'Connor (2008). Teamwork between professionals and parents of children with disabilities: Learning exchange between**

Работа в екип между професионалисти и родители на деца с увреждания: Обучителен обмен между студенти от България и Австралия

Съвременните изследвания подчертават важността на съвместната работа в екип между специалисти и семейства, които имат деца с увреждане. Особено внимание се обръща на разбирането на семейния контекст, подобряването на отношенията между родителите и професионалистите и разработването на подходи, ориентирани към семейството. Въпреки че подобни подходи са добре документирани, важно е студентите, които се подготвят за работа в помагащите професии, да придобият знания и умения за ефективно сътрудничество със семействата на деца с увреждания. Статията представя резултати от обучителен обмен на студенти от България и Австралия относно добри практики за работа със семейства на деца с увреждания. Обмяната на информация и дискусиите се рализираха по електронен път. Дискутират се резултатите от дискусиите на студентите от двете, като се посочва значимостта на межкултурния обмен.

4. **Stancheva-Popkostadinova V.** (2005). Families with intellectually disabled children – psychosocial problems and support in the Republic of Bulgaria. *Panstwo I Spoleczenstwo* V(3), Crakow, Poland , 113-122. ISBN 83-7188-910-0 (№1 от списъка с публикации)

Семейства на деца с интелектуални увреждания – психо-социални проблеми и подкрепа в Република България

Семействата с деца с интелектуални увреждания се сблъскват с много проблеми и трудности в процеса на грижа, които повлияват о тяхното психо-социално функциониране. Целта на статията е да се представят актуалните проблеми на родителите на деца с интелектуални увреждания (умерена степен). Проведено е проучване, с осемдесет семейства в България. Резултатите показват, че основните проблеми на родителите са свързани с липсата на адекватна подкрепа и услуги за техните деца. Представя се дискусия за текущите промени и развитие на политика за подкрепа на семейството за деца с интелектуални увреждания през последните десет години и възможностите за подобряване качеството им на живот.

5. **Stancheva-Popkostadinova, V. (2007).** Policies and practice for prevention of violence against children. *Asclepios*, 1(XX), 108-112 ISSN: 1310-0637 (№4 от списъка с публикации)

Политики и практики за превенция на насилието над деца

Насилието над деца представлява сериозен обществено здравен проблем. Резултатите от изследвания в много страни показват, че насилието съществува в много по-големи размери, отколкото се предполага. В статията се прави анализ на законодателните инициативи, свързани с превенцията на насилие над деца в България в контекста на международни документи. Акцентира се на ролята на ISPCAN за превенция на насилието над деца в глобален аспект. Дискутират се дейности на нива първична, вторична и третична превенция на насилието над деца, като се поставя особен акцент върху интерсекторния подход, предложен от Световната здравна организация в Доклада за насилие и здраве, 2002 г. Представя се обзор на съществуващите практики у нас и се очертават перспективи за подобряване на условията и структуриране на услуги за адекватно посрещане нуждите на децата - жертви на насилие и техните семейства.

Посочва се, че в последното десетилетие се забелязва нарастваща активност от страна на държавата, неправителствените организации и обществото по отношение на превенцията на насилието над деца. Все още обаче има какво да се желае, най-вече по отношение на дейностите в рамките на първичната и вторична превенция.

6. **Stancheva-Popkostadinova, V.(2010).** Current Trends in Social Work Case Management , In: K.Popova, V.Stancheva-Popkostadinova (Eds.). *Case Work and Social Control in the 20th Century* (pp. 107-119). SEMARSh, Sofia ISBN - 978-954-9590-09-8 (№2 от списъка с публикации) (№6 от списъка с публикации)

Съвременни тенденции при водене на случай в социалната работа

Воденето на случай е установена процедура в различни области на помагащите професии. В статията са представени дефиниции, модели на водене на случай, както и организационни и структурни аспекти. Акцентира се на особеностите на воденето на случай в социалната работа, касаещи както биопсихосоциалния статус на отделния клиент, така и състоянието на социалната система на микро и макро ниво. Това налага необходимостта социалният работник да установи и поддържа терапевтични

взаимоотношения с клиента, което може да включва свързване на клиента със системи, които му осигуряват необходимите услуги, ресурси и възможности (Huber D.L. 2002).

Акцентираща се на предимствата на воденето на случай в социалната практика, като се посочват и необходимите условия за това отговорността да не се разделя между различни служби и специалисти, отговорни за клиентите и необходимостта от създаване на стратегия, с която да се сведат до минимум пропуските в услугите и фрагментацията в предоставянето им на клиентите. Дискутира се необходимостта от организационна рамка, която да позволи прилагане на метода „водене на случай“, за да се отговори на потребностите на потребителите, членовете на техните семейства, както и на самите водещи на случая. Изтъква се и необходимостта от разработване и въвеждане на професионални стандарти, регламенти и изисквания за обучение и квалификация с оглед постигане на ефективност на предоставяните услуги в социалната практика.

7. Станчева-Попкостадинова, В.(2014). Превенция на насилие над деца. Практическа педиатрия, бр. 9, (XVI), 4-6 ISSN 1311-0756 (№7 от списъка с публикации)

В статията се представят основни аспекти на превенцията на насилие и пренебрегване на деца. Разгледани са и основните групи рискови фактори, спектърът от разстройства в резултат от преживяно в детството насилие. Специален акцент е поставен върху ролята на педиатрите като специалисти с изключителна важност в различните нива на превенция на насилие и пренебрегване на деца. Представен е опитът на Американската педиатрична асоциация в организацията на специализацията на педиатрите в областта на насилие над деца. Статията е част от специалния брой на списание Практическа педиатрия „Превенция на насилие над деца“ с редактор доц. д-р Васка Станчева-Попкостадинова

8. Станчева-Попкостадинова, В. (2008). Международни класификации на Световната здравна организация за увреждане и здраве. В: Ц. Попзлатева, М.Цветкова-Аесова, Ц.Ценова, Д. Цокова (съставители). Съвременни тенденции в специално-педагогическата и логопедична терминология (153-158). Сборник с доклади от научна конференция, 6-7 март, 2007 г. , Издателство „Фабер“. ISBN - 978-954-775-872-8 (№36 от списъка с публикации)

Статията представя основни аспекти от Международната класификация за Impairments, Disabilities, and Handicaps (ICIDH) и МКБ-10. Акцентът е върху Международната класификация на функционирането, уврежданията и здравето (ICF).

Определени са структурата и основните принципи на ICF. Направени са препоръки за използване на ICF в областта на здравето и уврежданията и за изследователски цели. Обсъждат се предимствата и предизвикателствата от прилагане на ICF в областта на хората с увреждания в Република България.

9. **Леков, К., Станчева-Попкостадинова, В.** (2007). Социометрично определяне на значимите фактори за домашното насилие над деца. В: Б.Господинов (Ред). Проблеми на социалната работа. Образование, практика, научни изследвания (с. 266-275). С., ИК Кота ISBN - 978-954-305-232-5 (№8 от списъка с публикации)

В статията се представят резултати от проучване на рискови фактори за домашно насилие сред студенти по Социални дейности. За целта на проучването е разработена рангова скала, съдържаща значими рискови фактори, въз основа на обзор на литературни източници. Представени са детайлно отделните етапи на проучването - от разработване на скалата, през пилотиране и обработка на резултатите.

10. **Станчева-Попкостадинова, В. С.Мавродиев** (2008). Адаптация, справяне и свързани с тях концепти. Психологията пред предизвикателствата на новото време. Психологията и съвременният човек, „ПСИДО” ЕООД, 253-262 ISBN 954-9996-46-9 (№35 от списъка с публикации)

Понятието адаптация има множество значения, употребява се във връзка с много психични феномени, характеризира се с недостатъчна теоретична определеност. В статията се представят различни аспекти на адаптацията като процес. Акцентът е върху проблемът за адаптацията в психологията, процесът на справяне и различните стратегиите за справяне. Адаптацията е сложен психофизиологичен и психо-социален феномен, който се проявява на различни нива (биологично, социално) и се явява междинен етап (посредник) за нормалното функциониране и взаимодействие на индивида със средата, която го заобикаля.

11. Brodin, J., **Stancheva-Popkostadinova, V.** (2009). Ethical considerations in child research in the light of CRC. Journal of Global Change and Governance, II (2), 1-16 ISSN: 1941-876 (№9 от списъка с публикации)

Етични съображения при изследвания с деца в светлината на Конвенцията за правата на детето

Целта на тази статия е да обсъди нуждите и приоритетите на етичните съображения при изследванията върху децата. Поставен е фокус върху методологичните въпроси в изследваната целева група, която често се описва като уязвима (деца и особено деца с различни видове увреждания). Дискутират се етичните съображения в научните изследвания във връзка с Конвенцията на ООН за правата на детето (ООН, 1989 г.) прилагането им в практиката. Посочва се необходимостта от допълнителни действия и промени на различни нива, с оглед изпълнение на споразуменията в Конвенцията за правата на детето. Акцентираща се, че на децата трябва да се даде възможност да участват при вземането на решения, които ще се отразят на живота им, както повечето политически решения влияят върху бъдещето на детето.

12. Brodin,J, **Stancheva-Popkostadinova,V.** (2009). Early interventions in children with intellectual disabilities. Science, Culture and Education. Annual of Union of Scientists,3rd volume, Blagoevgrad, 215-220 ISSN: 1313-5236 (№10 от списъка с публикации)

Ранна интервенция при деца с интелектуални увреждания

Услугите за подкрепа на семейства с деца с интелектуални затруднения се различават за отделните страни и зависят от социалната среда на всяко общество. В тази статия се дискутира ранната интервенция и връзката с теорията за сензитивните периоди в ранното детско развитие, промяната във възгледите за детското развитие и детството в нашия съвременен свят. Днес детето се счита за социално компетентен участник с очевидно право да бъде изслушвано (ООН, 1989 г.), а средата има съществена роля за неговото развитие и благополучие. Фокусът на статията е върху ранната намеса при деца с предимно интелектуални увреждания, при отчитане влиянието на индивидуалните, социални и средови фактори. Акцентираща се на интердисциплинарното сътрудничество и отчитане мнението и приноса на родителите.

13. Brodin,J, **Stancheva-Popkostadinova,V.** (2009). Intervention of communication in children with intellectual disabilities. Scientific Research Journal, 7, 1-10, ISSN: 1312-7535 (№11 от списъка с публикации)

Интервенция в комуникацията на деца с интелектуални увреждания

Статията е резултат от сътрудничеството между Швеция и България в рамките на обмена на преподаватели по програма Еразъм. Фокусът на статията е върху комуникативната компетентност при децата с интелектуални увреждания. Изтъква се значението на ранната интервенция в комуникацията като важна част от подкрепата на развитието на децата с увреждания. Представят се някои основни инструменти на комуникативните умения.

14. **Stancheva-Popkostadinova,V.,** St. Chinceva,D.Boceva (2011). Transdisciplinary Model of Early Intervention for Children with Disabilities. Proceedings of International Symposium: Modern Trends in Speech and Language Therapy. Blagoevgrad, 111-121 ISBN - 978-954-680-774-8 (№13 от списъка с публикации)

Трансдисциплинарен модел за ранна интервенция за деца с увреждания

Статията представя модел за ранна интервенция, пилотиран в Дома за медико-социални грижи за деца , гр. Видин. Проведено е интердисциплинарното обучение, разработено и осъществено от екипа от ирландски експерти в партньорство с български специалисти от Югозападния университет, Благоевград. Целта на обучението е да се даде възможност на екипа от Дома за медико-социални грижи за деца-Видин да разбере философията и ползата на базирания на игра трансдисциплинарен модел за оценка и интервенция при деца с увреждания. Представени са етапите от пилотиране на модела при деца с различен тип увреждания. Акцентът е върху преодолените трудности и възможностите за прилагане на модела за ранна интервенция в българския контекст.

15. Lekova, A. , **Stancheva, V.** , Krastev, A., Dimitrova,M. , Wagatsuma H. (2015). Redesign of Computer Games towards Serious Motion-Sensing Games for Children with Limited Physical Skills:A Developer Perspective. In: Springer Advances in Intelligent Systems and Computing, S. Loshkovska, S. Koceski (Editors): 7th ICT ACT Innovations 2015, Web Proceedings, ISSN 1857-7288, 224-233 (№16 от списъка с публикации)

Препроектиране на компютърни игри към сериозни игри за засичане на движение

за деца с ограничени физически умения: гледната точка на програмиста

Статията представя подход от гледна точка на програмиста относно препроектиране на компютърни игри, с цел осигуряване на децата с ограничени физически умения възможността да играят - от една страна в името на самата игра, а от друга - за използване на играта като функционален инструмент за подобряване на познавателните и физическите им умения. Представят се няколко успешни стъпки за достъпност, включващи поддръжка, приспособяване към бързината и трудността, етика, както и качествена оценка на прототип на рехабилитационна игра от експертен екип.

- 16.** Dimitrova, M., Lekova, A., Chavdarov, I., Kostova, S., Krastev, A., Roumenin, C., **Stancheva, V.**, Andreeva, A., G. Kaburlasos, V.G., Pachidis, T. (2016, April). A Multidisciplinary Framework for Blending Robotics in Education of Children with Special Learning Needs. *Proc. International Association for Blended Learning Conference, IABL 2016, Kavala, Greece*, 152-155. ISSN:1857-7288
(№17 от списъка с публикации)

Мултидисциплинарна рамка за приложение на роботиката в образованието на деца със специални нужди

Статията представя разработена мултидисциплинарна рамка за прилагане на нови роботизирани решения в образованието на деца със специални образователни потребности. Рамката подчертава забавната роля на технологията в специалното образование, като дава възможност на детето да контролира сложните технологични устройства под ръководството на учителя. Представени са резултатите от пилотните проучвания. Обсъжда се проектирането на качествени показатели за влиянието на роботизираните технологии върху емоционалното състояние на децата, което се определя като метод за „смесване“ на роботиката в условията на специалните образователни потребности.

17. **Станчева-Попкостадинова, В. (2016).** Роля на играта при деца със специални потребности, В: В. Станчева-Попкостадинова, А.Лекова (Редактори) (2016) Роботизирани и компютъризирани игри за деца със специални потребности. Ръководство за специални педагози, логопеди, социални работници, ресурсни учители, социални педагози, психолози, педагози, кинезитерапевти (7-11). Университетско издателство „Неофит Рилски“, Благоевград. ISBN - 978-954-00-0067-1 (№23 от списъка с публикации)

В статията се дискутира значението на играта за стимулиране развитието на децата със специални потребности . Акцентираща се на необходимите условия за реализиране на различни видове игри, както и пререквизитите за качеството на играта. Специално внимание е отделено на правото на игра за децата със специални потребности в рамките на Конвенцията на ООН за права на детето и Конвенция на ООН за правата на хората с увреждания.

18. **Станчева-Попкостадинова, В. (2016).** Интелектуални нарушения. В: В. Станчева-Попкостадинова, А.Лекова (Редактори) (2016). Роботизирани и компютъризирани игри за деца със специални потребности. Ръководство за специални педагози, логопеди, социални работници, ресурсни учители, социални педагози, психолози, педагози, кинезитерапевти (12-17). Университетско издателство „Неофит Рилски“, Благоевград ISBN - 978-954-00-0067-1 (№24 от списъка с публикации)

Статията представя концептуален преглед на интелектуалните увреждания. Акцентът е върху процесът на оценка на децата с интелектуални увреждания и спецификата в отделните етапи. Представен е подходът за диагноза и оценка на Американската асоциация за интелектуални увреждания и увреждания на развитието, с фокус върху средовия потенциал за подкрепа и подобряване качеството на живот на хората с интелектуални увреждания.

19. Лекова, А., **Станчева-Попкостадинова, В.**, Андреева, А., Кръстев А. (2016). Приложение на КИНЕКТ към компютъризирани игри. В: В. Станчева-Попкостадинова, А. Лекова (Редактори) (2016). Роботизирани и компютъризирани игри за деца със специални потребности. Ръководство за специални педагози, логопеди, социални работници, ресурсни учители, социални педагози, психолози, педагози, кинезитерапевти (57-62). Университетско издателство „Неофит Рилски“, Благоевград, ISBN - 978-954-00-0067-1 (№25 от списъка с публикации)

В статията се представят сценарии за приложение на компютъризирани игри за деца с увреждания с КИНЕКТ. Кинект е 3D-сензор, улавящ движенията на тялото и

служи като интерфейс към компютърните игри. Описани са необходимите предварителни условия и подготовка за провеждане на отделните игри (основни характеристики и цели при приложението им при деца с увреждания). За провеждане на експеримента са избрани игрите: „Балони“, „Футбол“, „Пътечки“ (Джъмпидо – забавна математика), „Форми и цветове“, „Флипер“, „Подреждане на пъзел“. Всяка една игра е представена с кратко описание, основни характеристики, с каква цел се прилага, т.е. какви умения се развиват чрез нея у детето. Представени са насоки за специалиста, който асистира детето със СОП по време на играта, техническите изисквания за използване на Кинект.

20. Динолова-Ходжаджикова, Р. , **Станчева-Попкостадинова, В.** (2017). Неблагоприятни преживявания в детството и тютюнопушене при студенти от България- резултати от пилотно проучване. Българско списание за обществено здраве, 9 (3), 39-47 . ISSN 1313-860X (online) (№26 от списъка с публикации)

Към неблагоприятните преживявания в детството (НПД) се отнасят събития като: смърт или раздяла на родителите, психическо заболяване или престъпно поведение на родителите и преживяване на насилие, злоупотреба и бедност през първите 18 години. Резултатите от проучванията показват, че НПД се свързват с психични разстройства в зряла възраст, проблеми със здравето и социалното поведение. Статията представя пилотни данни за България относно употребата на тютюневи изделия в зряла възраст и преживени в детството неблагоприятности. За целта на проучването е използван Международен въпросник за неблагоприятни преживявания в детството (ACE-IQ), преведен на български език и адаптиран за употреба сред българската популация и Анкетна карта за факторите на риска за здравето, разработена от СЗО и адаптирана от НЦОЗА за България (съкратена версия за целите на изследването). Участници в проучването са студенти от различни специалности - Социални дейности, медицински сестри и акушерки, логопеди и студенти по медицина (23 мъже и 126 жени). Резултатите показват, че експозицията на насилие и пренебрегване е най-широко разпространена (37,3% емоционално насилие, 51,3% физическо насилие и 20% сексуално насилие). Живот в дисфункционална семейна среда следва по отношение на разпространението на НПД (18,8% разведени родители). 65,9% от респондентите живеят в семейства с пушачи, а 53,7% от респондентите пушат ежедневно. Съществува висока степен на експозиция на две или повече от две НПД, като

най-честите от тях са свързани с насилие. Връзката между неблагоприятно, преживяно в семейството и рисковото поведение е по-често срещана от преживяно насилие в общността и рисковото поведение. Тютюнопушенето е най-често срещаното рисковото поведение сред респондентите, преживели две или повече от две НПД.

21. Tcholakova, M., **Stancheva – Popkostadinova, V.** (2017). Integrated care through the perspectives of professionals in the systems of social assistance and health. University of Ruse and Union of Scientists – Ruse, 27.10.2017 - 28.10.2017 г. PROCEEDINGS OF UNIVERSITY OF RUSE - 2017, volume 56, book 8.2. FRI-2.114-1-SW-01, 8- 12 <http://conf.uni-ruse.bg/bg/docs/cp17/8.2/8.2-1.pdf> ISSN 1311-3321 (print) ISSN 2535-1028 (CD-ROM) ISSN 2603-4123 (on-line) (№27 от списъка с публикации)

Интегрираната грижа през перспективата на професионалисти от системата на социално подпомагане и здравеопазване

Интегрираният подход за адресиране на комплексните нужди на рискови популации е формулиран в редица ключови стратегически документи в областта на здравеопазването и социалните грижи на национално и местно ниво. Прилагането на интегрирани дейности и програми изисква споделена философия и осъзнаване на концепцията за интегрирана грижа, едновременно с изграждане на ефективна комуникация и координация между системи, структури и професионалисти. Тази статия представя резултати от изследователски проект, насочен към проучване на предизвикателствата пред ефективността на иновативните социално-здравни услуги, сред специалисти от системите за грижа за деца и възрастни с комплексни нужди. Използвани са качествени методи за събиране и анализ на емпирични данни. Резултатите от проучването показват както общи характеристики, така и несъответствия в разбирането и прилагането на интегрираната грижа на различни нива и участници.

22. **Станчева-Попкостадинова , В.,** Керанкова, Е. (2016). Проблеми и перспективи при регистриране случаи на насилие и пренебрегване на деца. В: В. Станчева-Попкостадинова(Ред.). Актуални проблеми на социалната работа. Благоевград, 62-77 ISBN - 978-954-00-0096-1 (№28 от списъка с публикации)

Насилието е голям обществено-здравен проблем със сериозни последици върху развитието на децата. Навременните и съответни действия по регистриране случаите на

насилие и пренебрегване на деца са важни за ефективността на приложените мерки за закрила. Целта на статията е да представи най-честите проблеми при прилагането на Координационния механизъм за взаимодействие при случаи на насилие над деца или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция. Направен е анализът на резултатите от мониторинговите доклади за приложение на Координационния механизъм за периода 2013-2015 година и е проведено проучване сред задължително представените участници в мултидисциплинарните екипи в Благоевградски регион. Представят се и се дискутират основните резултати, свързани с проблемите и перспективите при регистриране случаите на насилие над деца. Резултатите от проучването показват, че всички случаи на насилие и пренебрегване на деца стават известни на органите за закрила.

Съществуващата система за регистриране на случаи не позволява проследяване и възможност за анализиране. Дискутират се възможностите за подобряване прилагането на Координационния механизъм и се представят възможностите на системата за мониторинг на случаи на насилие и пренебрегване на деца (CAN-MDS). Акцентираща се на факта, че ефективността на Системата е в пряка зависимост от регламентиран алгоритъм и стандарти, както и от наличие на обучени специалисти.

23. Besio, S., **Stancheva-Popkostadinova, V. (2018).** Play and children with disabilities. Interdisciplinary perspectives. Today's children – Tomorrow's parents, 47-48, 3-6
ISSN:1582-1889 (№30 от списъка с публикации)

Играта при деца с увреждания - интердисциплинарна перспектива

Играта е призната за най-важният двигател за развитието на всички деца, но в някои случаи тя е трудно достъпна за децата с увреждания. Играта за деца с увреждания е на кръстопът между различни области на научните изследвания и практиката: психология, педагогика, здравни и рехабилитационни науки, юридически и социални науки, помощни технологии, роботика, дизайн и други. Специалният брой на списание "Today's Children Tomorrow's Parents" "Play for Children with Disabilities. Interdisciplinary Perspective" („Игра за деца с увреждания. Интердисциплинарна перспектива“) включва статии на автори от различни дисциплини (психология, образование, речева и езикова рехабилитация, ерготерапия и др.) и предлага цялостна перспектива на играта при деца с увреждания. представяща резултатите от някои експериментални проучвания и преглед на

специфичните теми, свързани с играта и децата с увреждания. В този специален брой играта при деца с увреждания е представена от различни гледни точки, което свидетелства от една страна за броя на възможните направления за развитие на тази област на изследване, а от друга - голямото разнообразие от възможни подходи, които могат да бъдат възприети в тази сфера.

24. **Stancheva-Popkostadinova, V., Andreeva, A.**(2018). Piloting interactive KINECT-based game in children with disabilities. Today's children – Tomorrow's parents, 47-48, 86-99 ISSN:1582-1889 (№31 от списъка с публикации)

Пилотно проучване на приложението на КИНЕКТ-базирани интерактивни игри при деца с увреждания

Играта е от изключително значение за оптималното познавателно, езиково, психологическо, социално и емоционално развитие на детето. Тя винаги е свързана със забавление и / или удоволствие (Besio, 2017). В наши дни, в ерата на бързо развиващите се технологии, нараства интересът към прилагането на компютърни технологии и работи при деца с различни видове увреждания. Целта на проучването е да се изследва приложението на интерактивна Кинект-базирана игра при деца с увреждания. В проучването участваха десет деца от дневен център за деца с увреждания, на възраст 5-12 години, с различни видове увреждания (разстройства от аутистичния спектър, нарушение на слуха и детска церебрална парализа). За целите на пилотното проучване е специално разработена Кинект-базираната игра „Форми и цветове“. Поведението на децата по време на играта се наблюдава и описва в специално подготвени за целта протоколи, а в последствие се анализира от специалистите, провели научното изследване. Резултатите от проучването показват, че структурираната игра „Форми и цветове“, прилагана чрез сензора Кинект, стимулира играта на деца с увреждания, подобрява техните комуникативни умения и взаимодействието със специалисти или други деца. Резултатите показват, че по време на игровата сесия със сензор Кинект се стимулират различни области на детското развитие: двигателна, междуличностни взаимоотношения, комуникация и език и емоции. Данните от пилотното проучване могат да се използват за повишаване на осведомеността на практикуващите относно предимствата и ползата на структурираната компютърна игра със сензор Кинект, която да се прилага за стимулиране на играта и обогатяване на игровия

репертоар при деца с увреждания. Приложението на подобни Кинект-базирани игри могат да създадат възможност за развитие на децата с увреждания по приятен и забавен начин.

25. Besio, S., **Stancheva-Popkostadinova, V.(2018)**. Do children with disabilities play? In: P. Encarnação, S. Ray-Kaeser, & N. Bianquin. Guidelines for supporting children with disabilities' play. Methodologies, tools, and contexts (13-26) . Warsaw/Berlin: De Gruyter Open&SCIENDO, ISBN: 978-3-11-053748-2
(№32 от списъка с публикации)

Играят ли децата с увреждания?

Играта е най-важната дейност за децата. Възможностите за игра при децата с увреждания се дискутират в рамката на биопсихосоциалния модел на увреждане и на международната класификация на СЗО за функциониране (ISF). В рамката на ICF функционирането или увреждането са тясно свързани с биологични средови и личностни фактори, всеки от които има негативно и позитивно влияние върху два основни компонента на човешкото функциониране-дейност и участие. Играта е включена в класификацията на СЗО, като важен компонент за детското здраве , изпълнявайки важна роля в живота на детето не само като дейност, но и като важен повод за среща с другите, за взаимодействие с тях и за участие в различни дейности от ежедневието. В тази глава се дискутира въздействието на състоянието на здравето, телесните функции и структури върху играта при децата с различен тип увреждания: психични и интелектуални, слухови, зрителни и множествени увреждания и разстройства от аутистичния спектър.

Могат ли децата с увреждания да играят? Да, но те могат да играят повече и по-добре, ако се намерят по-адекватни и точни решения за преодоляване на недостатъците и ограниченията за игра.

26. Bulgarelli, D., **Stancheva-Popkostadinova, V. (2018)**. Play assessment tools and methodologies: the view of practitioners. In: Serenella Besio, Daniela Bulgarelli and Vaska Stancheva-Popkostadinova (Eds.). Evaluation of Children's Play. Tools and Methods. Warsaw/Berlin: De Gruyter,Open. 114-136 ISBN: 978-3-11-061060-4
(№33 от списъка с публикации)

Инструменти и методологии за оценка на играта при деца с увреждания през погледа на специалистите от практиката

Това проучване е проведено в рамките на COST Акция TD1309 “LUDI – Play for Children with Disabilities”, допринасящо за изпълнение на две от основните задачи на Акцията: а) събиране и систематизиране на съществуващите компетенции и умения в областта на играта при деца с увреждания и б) разпространение на добрите практики от съвместните усилия на изследователи, практики и потребители (Besio, Bulgarelli, Stancheva-Popkostadinova, 2017). Представят се резултати от проучване сред 107 професионалисти от 14 страни, които имат опит в работа с деца с увреждания и използват играта в своята практика. Основната цел на проучването бе да се събере информация от професионалисти от различни страни за техния опит в използване на съществуващи инструменти и методологии за оценка на играта при деца с увреждания. Използван бе въпросник, специално разработен за целта на проучването, който се състои от 2 части: първата включва обща информация (професия, професионален опит в областта на играта, месторабота), а втората част включва 6 въпроса, отнасящи се до опита в оценката на играта при деца с увреждания: цел на играта в професионалната практика, най-използвани методи за оценка на играта, въз основа на практическия опит, използвани инструменти и методологии за оценка и причина за техния избор; препоръки за практиката.

Резултатите показват, че най-често използваният метод за оценка на играта при деца с увреждания е наблюдението. По-голямата част от професионалистите оценяват играта чрез нестандартизирани инструменти и методологии. Това създава проблеми и липса на надеждност и валидност за оценката на играта. Направени са препоръки за бъдещи изследвания: представяне на по-детайлна информация за професионалния опит на участниците в проучването и посочване на културалните особености за всяка отделна страна. Необходим е по-добър баланс между участниците от различните професионални области, свързани с играта при деца с увреждания от различните страни.

27. **Stancheva-Popkostadinova, V. (2019).** Neuroscience and Play. In: Serenella Besio and Tamara Zappaterra (eds.) Children's play – multifaceted aspects (139-153). Publishing House ETS, Pisa , in the Series "Education". ISBN 9788846751911

Невронауки и игра

Играта е обект на дискусии и проучвания повече от век, като е разглеждана от много дисциплини, от различни гледни точки и с много цели. Границите между невронауките, детското развитие, образованието и психологията, които са съществували в миналото, вече не са толкова отчетливи и през последното десетилетие „точките на контакт“ между тях бързо се увеличават (Huttenlocher, 2003). Статията акцентира върху значението на играта за ранното детско развитие, като в подкрепа на това се представят научни доказателства от областта на невронауките . Дискутират се някои приложения за практиката и възможностите за транслиране на научни данни от невронауките за обучението на децата и насърчаване на позитивните родителски практики.

ABSTRACTS

of the scientific publications of Associate Professor Vaska Stancheva-Popkostadinova, submitted for participation in the competition for the academic position PROFESSOR, in the professional field 3.4. Social activities (Psychosocial work with children), area 3. Social, economic and legal sciences (2005-2019)

I. Monograph/Habilitation work

- 1. Stancheva-Popkostadinova, V.** Prevention of child abuse – multidisciplinary perspective. PENSOFT, ISBN: 978-954-642-952-0, p.132

The monograph is a result from the author's years of experience in the field of violence against children in the context of my research, teaching and practical work. The content is organized in three interconnected parts. The part one presents the conceptual review of child abuse with stress on definitions, types of abuse, risk and protective factors, consequences of experienced in childhood child abuse. The construct of resilience is introduced, and its importance for the prevention of child abuse is discussed. The data about prevalence of child abuse, and the results from the epidemiological study within the BECAN project (Balkan epidemiological study on child abuse and neglect) are presented.

Part two presents types and current approaches for the prevention of violence against children. The stress is on integrated multidisciplinary approach and contribution of international organizations in the process of validation of evidence-based prevention of child abuse and effective child protection. A special place is given to the World Report on Violence and Health (Krug et al., 2002), which is a milestone in stimulating the academic community and governments to develop and implement modern prevention programs and strategies. Chapter three presents legislation and strategic documents for prevention, as well as programs and mechanisms at national level. The results of studies related to the monitoring of cases of violence against children in the framework of implemented international projects and the author's experience in the field of prevention are presented. There is discussion on the training of specialists, involved in intervention and prevention of violence against children in the context of intersectional cooperation and multidisciplinary perspective.

Each chapter presents the results of author's studies and evidence –based recommendations for practice in the field of violence against children are made.

The main goal of this monograph is to help meet the challenges of directing resources to effective strategies and programs for the prevention of violence against children, and will motivate professionals from different fields to become active participants in the process of promoting an integrated cross-sectoral approach for the prevention of violence against children.

II. Articles and reports published in scientific editions, referenced and indexed in world-renowned scientific databases

1. Ispanovic-Radojkovic,V., **Stancheva-Popkostadinova, V.** (2011). Perspectives of intellectual disability in Serbia and Bulgaria: epidemiology, policy and services for children and adults. *Current Opinion in Psychiatry*, 24, 419–424 ISSN: 0951-7367 (№12 from the list of publications)

This article aims to summarize data published in scientific journals and available from official websites on epidemiology, policies and services for children and adults with intellectual disability in Serbia and Bulgaria, countries which are in the process of rapid political, economic and social changes.

Recent findings. The estimated prevalence of intellectual disability is between 1 and 3%, as in other south-eastern European countries, but evidence-based publications on epidemiology of intellectual disability are lacking. A shift from biomedical to social model of disability has inspired the policies, legislation and programs for persons with intellectual disability adopted in the last few years. Deinstitutionalization and development of community-based services for children and adults with intellectual disability are a great challenge. Biomedical and particularly molecular genetic studies are prevailing in research, but psychosocial studies have received increased attention recently. There has been encouraging progress in policies and services aimed to improve the well-being and respect of human rights of persons with intellectual disability in Serbia and Bulgaria, but well designed and methodologically rigorous scientific studies are needed to inform the future policies and practice for the benefit of people with intellectual disability.

2. Pejovic-Milovancevic M, Miletic V, Anagnostopoulos D, Raleva M, **Stancheva V.**, Burgic-Radmanovic M, Barac-Otasevic Z, Ispanovic, V. (2014) Management in child and adolescent psychiatry: How does it look in the Balkans? *Psychiatrike*. 25(1), 48-54
ISSN: 1105-2333 (№14 from the list of publications)

This paper examines the situation of child and adolescent psychiatry in the following Balkan countries: Greece, Serbia, Bulgaria, Romania, Bosnia and Herzegovina, FYROM, and Montenegro. With the exception of Greece, these countries are new democracies, with their mental health services in a transitional stage of organization. Overall, they have initiated programs to move psychiatric care towards deinstitutionalization, developing outpatient infrastructures to handle psychiatric disorders. Child psychiatry as a specialization is still less developed than adult psychiatry at a significant, albeit different degree among these countries. The number of mental health services offered to children and adolescents is deemed insufficient, and the type of services limited and lacking. This situation is also reflected in the small number of child psychiatrists and other mental health specialists for children and adolescents, as well as in the complete lack (Montenegro) or deficiency of special programs and actions for children and adolescents. The same also applies to mental health legislation. Greece is the exception in the development of the entire spectrum of services, the number of specialists, and the establishment of an adequate legislation framework reinforced by the incorporation of all international treaties on children's rights; although the recent economic crisis has affected the country negatively, threatening with regression to pre-reformational practices. Children and adolescents in need of mental health care have been increasing in all countries. The effect of violent and sudden changes taking place in most countries is a major factor for the emergence of increased and stress-related psychopathology and psychosocial problems in children and families. In all countries, there is a significant development of nongovernmental organizations undertaking a large part of reformation work. There is also the disconcerting phenomenon of professional exhaustion and the migration of experts from their countries. Finally, there is the common need to develop educational programs and related clinical practices in all degrees of prevention, promoting interdisciplinary cooperation, the biopsychosocial approach to understanding and dealing with mental health issues, as well as the development of cooperation among all institutions concerning children (education, health, etc.). All this should be reflected in a national plan to promote child mental health as the foundation upon which the necessary cooperation

among Balkan countries would be established in order to promote research, exchange of experiences, common practices, mutual understanding, and common interests.

3. Brodin J. , Hollerer L., Renblad K., **Stancheva-Popkostadinova, V.** (2015). Preschool teachers' understanding of quality in preschool: a comparative study in three European countries. *Early Child Development and Care*, 185:6, 968-981, DODOI:10.1080/03004430.2014.974035
ISSN: 0300-4430 (Print) ISSN: 1476-8275 (Online) (№15 from the list of publications)

The aim of this article is to highlight the concept ‘quality’ with a special focus on preschool teachers’ understanding and compare what preschool teachers in Austria, Bulgaria and Sweden regard as quality. Although quality is at high degree a subjective concept, some aspects are regarded decisive for good quality. A questionnaire was distributed to 45 preschools. Data have been stored, processed and compiled with the web-based program ‘Netigate’. Totally 117 preschool teachers answered the questionnaire. The results among the three countries have been compiled, processed, ranked and compared and show a glance of different ways to interpret quality, although there are also similarities. Many differences are related to social, cultural and financial issues in the countries per se, but there are also organizational and structural differences. Further comparative research needs to focus on modes to improve the quality in preschool and on increasing children’s influence. Keywords: quality; preschool; comparative study; preschool teachers.

4. Besio, S., Bulgarelli, D., & **Stancheva-Popkostadinova, V.** (Editors) (2017). *Play Development in Children with Disabilities*. Berlin, D: De Gruyter.
ISBN 978-3-11-052214-3 (№18 from the list of publications)

This book is the result of the first two-year work of Working Group 1 of the network “LUDI – Play for children with disabilities”. LUDI is an Action (2014-2018) financed by COST; it is a multidisciplinary network of more than 30 countries and almost 100 researchers and practitioners belonging to the humanistic and technological fields to study the topic of play for children with disabilities within the framework of the International Classification of Functioning Disability and Health (WHO, 2001). The principal objective of this book is to bring the LUDI contribution to the important topic of play in children with disabilities, because today an international consensus on the definition of play and disabilities is still lacking. The process of

ensuring equity in the exercise of the right to play for children with disabilities requests three actions: to approach this topic through a “common language”, at least all over Europe; to put play at the center of the multidisciplinary research and intervention regarding the children with disabilities; to grant this topic the status of a scientific and social theme of full visibility and recognized authority. Children with disabilities face several limitations in play, due to several reasons: impairments; playgrounds, toys and other play tools that are not accessible and usable; environments and contexts that are not accessible nor inclusive; lack of educational awareness and intentionality; lack of specific psycho-pedagogical and rehabilitative competence; lack of effective intervention methodologies. Moreover, disabled children’s lives are dominated by medical and rehabilitative practices in which play is always an activity aiming to reach an objective or to provoke an improvement; play for the sake of play is considered a waste of time. The concept of play for the sake of play strongly refers to the distinction between play activities and play-like activities. Play activities are initiated and carried out by the player (alone, with peers, with adults, etc.) for the only purpose of play itself (fun and joy, interest and challenge, love of race and competition and dizziness, etc.). They have of course consequences on growth and development, but these consequences are not intentionally pursued. Play-like activities are initiated and conducted by an adult (with one or more children), in educational, clinical, social contexts; they are playful and pleasant, but their main objective is other than play: e.g., cognitive learning, social learning, functional rehabilitation, child's observation and assessment, psychological support, psychotherapy, etc. This book, then, contributes to a clear distinction between play and play-like activities that, hopefully, will bring to new developments in play studies.

5. Besio, S., Bulgarelli, D., & **Stancheva-Popkostadinova, V.** (2017). Introduction. In Besio, S., Bulgarelli, D., Stancheva-Popkostadinova, V., (Eds).. *Play development in children with disabilities* (pp. 1-8). Berlin: De Gruyter. (№19 from the list of publications)

The main objective of the introduction is to present the focus, guidelines and framework for the implementation of the activities of the COST Action "Game development in children with disabilities", as well as to structure the tasks for the different working groups. The main focus is the right of children with special needs to play in the context of the UN

Convention on the Rights of the Child. The various limitations of play for children with disabilities and the possibilities for its development are discussed. The main framework for the planned activities of COST Action includes three autonomous research areas: disability (types of disabilities, functional characteristics), play (characterization and development of the game, game evaluation, right to play) and environmental factors (technology, context, methodologies, play situations and scenarios). They reflect the main areas of the World Health Organization's 2001 International Classification for Functioning, Disability and Health. Two of these areas allow a description of human functioning in relation to activity and participation and with respect to contextual factors of daily life, in particular environmental and personality factors.

6. Besio, S., Bulgarelli, D., & **Stancheva-Popkostadinova, V.** (2017). Conclusion. In Besio, S., Bulgarelli, D., Stancheva-Popkostadinova, V., (Eds).. *Play development in children with disabilities* (pp. 213-216). Berlin: De Gruyter (№20 from the list of publications)

This publication discusses the important challenges that were faced during the creation of the book „Play development in children with disabilities”:

- The existing studies usually treat the concept of play as a well-known and universal one, without adopting a specific definition.
- In particular, the awareness about the difference between play and play-like activities is not represented at all in the literature of play for children with disabilities.
- A variety of proliferating types of play are presented and explored, but there are no precise descriptions given. This contributes to create misconceptions, thus lowering the possibility to open plain debates at a scientific level, to compare the results of different experimentations, to build new knowledge and new professional practice on the possible new-shared findings.

The stress is on the main novelty of this text - the concept of ‘play for the sake of play’ and the introduction of specific attention to this interpretation of play in the case of children with disabilities. In fact, misconceptions of play create some overlapping in the literature between the two constructs of ‘play for the sake of play’ and ‘play-like activities’. This is even more true when it comes to the case of children with disabilities, where play is almost uniquely considered as a technique to obtain educational improvements or as a clinical evidence to assess the child’s

development. The future research perspectives are delineated in order the main idea “play for the sake of play” to be realized in practice.

7. Bulgarelli, D., **Stancheva-Popkostadinova, V.** (2017). Play in children with intellectual disabilities. In Besio, S., Bulgarelli, D., Stancheva-Popkostadinova, V., (Eds).. Play development in children with disabilities (pp. 83-93). Berlin: De Gruyter. ISBN 978-3-11-052214-3 (№21 from the list of publications)

Children with intellectual disabilities (ID) do not form a homogenous group. The differences are based on the severity of intellectual disability (mild, moderate, severe, and profound) and comorbidity. The limitations in some adaptive skills often coexist with the strengths in other skills. The impact of these features on the play in children with intellectual disabilities are the main focus of this chapter. The specific characteristics of the types of play in children with ID are presented. The stress is on the need for development of supportive environment and active participation of the parents as important factors for stimulation and facilitation of the play for children with ID.

8. **Stancheva-Popkostadinova, V.,** Zorcec T. (2017). Play in Early Intervention for Children with Disabilities. In Besio, S., Bulgarelli, D., Stancheva-Popkostadinova, V., (Eds).. Play development in children with disabilities (pp. 174-180). Berlin: De Gruyter ISBN 978-3-11-052214-3 (№22 from the list of publications)

This chapter presents the main aspects of the role of play in the stages of the process of early intervention for children with disabilities. The stress is on the assessment and various models for intervention programs (home-based, specialized center-based and combined). The good practices for early intervention for children with disabilities are presented. The discussion has been made on the challenges, mainly connected with insufficient knowledge in specialists involved in the early intervention programs implementation, as well as the problems with involvement of parents of children with disabilities as partners in the intervention process.

9. **Stancheva-Popkostadinova V.** (2018). Surveillance system for child abuse and neglect (CAN-MDS) - Possibilities for implementation in Bulgaria . Balkanistic Forum, 2, 162-172 ISSN: 1310-3970 (№34 from the list of publications)

Child abuse and neglect are serious public health problems all over the world. The cases of child abuse and neglect are underreported due to several reasons. The lack of coordination and sufficient training of professionals dealing with child abuse and neglect case are the common problems for it. The aim of the paper is to present professionals' view about possibilities of implementation of Surveillance system for child abuse and neglect (CAN-MDS). All participants share the view that CAN-MDS has a real possibility to be implemented in Bulgaria, because it is easy to use instrument and will improve situation with identification, registration and monitoring cases of child abuse and neglect, as well as the communication between different professionals will be facilitated. They also provide some ideas for improvement of the proposed System in the Bulgarian context.

- 10 Nikolaidis G., Petroulaki K. , Zarokosta F., Tsirigoti A., Hazizaj A. , Cenko E. , Brkic-Smigoc J., Vajzovic E. , **Stancheva V.**, Chinceva St. , Ajdukovic M. , Rajter M., Raleva M. , Trpcevska L. , Roth M., Antal I. , Ispanovic V. , Hanak N., Olmezoglu-Sofuoglu Z. , Umit-Bal, I. , Bianchi, D. Meinck, F. and Browne, K. (2018). Lifetime and past-year prevalence of children's exposure to violence in 9 Balkan countries: the BECAN study. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health* 12:1, <https://doi.org/10.1186/s13034-017-0208-x> ISSN: 1753-2000 (№29 from the list of publications)

Children's exposure to violence is a major public health issue. The Balkan epidemiological study on Child Abuse and Neglect project aimed to collect internationally comparable data on violence exposures in childhood.

Methods: A three stage stratified random sample of 42,194 school-attending children (response rate: 66.7%) in three grades (aged 11, 13 and 16 years) was drawn from schools in Albania, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Croatia, Former Yugoslavian Republic of Macedonia (FYROM), Greece, Romania, Serbia and Turkey. Children completed the ICAST-C questionnaire, which measures children's exposure to violence by any perpetrator.

Results: Exposure rates for psychological violence were between 64.6% (FYROM) and 83.2% (Greece) for lifetime and 59.62% (Serbia) and 70.0% (Greece) for past-year prevalence. Physical violence exposure varied between 50.6% (FYROM) and 76.3% (Greece) for lifetime and 42.5% (FYROM) and 51.0% (Bosnia) for past-year prevalence. Sexual violence figures were highest for lifetime prevalence in Bosnia (18.6%) and lowest in FYROM (7.6%). Lifetime contact sexual violence was highest in Bosnia (9.8%) and lowest in Romania (3.6%). Past-year

sexual violence and contact sexual violence prevalence was lowest in Romania (5.0 and 2.1%) and highest in Bosnia (13.6 and 7.7% respectively). Self-reported neglect was highest for both past-year and lifetime prevalence in Bosnia (48.0 and 20.3%) and lowest in Romania (22.6 and 16.7%). Experiences of positive parental practices were reported by most participating children in all countries.

Conclusions: Where significant differences in violence exposure by sex were observed, males reported higher exposure to past-year and lifetime sexual violence and females higher exposure to neglect. Children in Balkan countries experience a high burden of violence victimization and national-level programming and child protection policy making is urgently needed to address this.

III. Articles and reports published in non-refereed peer-reviewed journals or in peer-reviewed collective volumes

- 1. Stancheva-Popkostadinova, V. (2006).** Early intervention for children with disabilities. *Asclepios*, 138-147 (in Bulgarian) (№2 from the list of publications) ISSN: 1310-0637

This paper presents the historical aspects in the development of programs for early intervention. The models, goals and procedures of the programs for early intervention are delineated, and approaches for their realization in our socio-cultural context are given. The stress is on family centered approach, as a key element for the support of the family and social adaptation of the child

- 2. Stancheva-Popkostadinova, V. (2006).** Burnout syndrome – some theoretical aspects. *Psychosomatic Medicine*, 2, 21-26 ISSN: 1310-0564 (№3 from the list of publications)

This paper presents the basic aspects of Burnout syndrome – definitions, causation, consequences for the individual. The main strategies for prevention of Burnout syndrome in helping professions are discussed at individual and organizational levels. The stress was made on the need for awareness of the professionals about the strengths and limitations of the services in the institution they are working for. Also their clients need to know about the realities so expectations do not exceed available service levels. Special attention is paid to the need of periodical reevaluation of service policies: services should be responsible for the needs of their clients, should give a clear view about work tasks, and should foster the development of supportive relationships.

3. **Stancheva-Popkostadinova, V., B. O'Connor (2008). Teamwork between professionals and parents of children with disabilities:** Learning exchange between students in Bulgaria and Australia. Science, Culture and Education, Blagoevgrad, pp.148-156 ISSN: 1313-5236 (№4 from the list of publications)

Recent research emphasizes the importance of collaborative teamwork between practitioners and families who have children with a disability. Particular attention has been paid to understanding family contexts, improving parent-professional relationships and developing family-centered approaches to support. While such approaches are well documented for those in the field, it is important that students preparing to enter the helping professions develop knowledge and skills to collaborate effectively with families. University students from two different countries undertook a learning exercise about collaborative work with families who have children with a disability. They shared their discussion findings by email. In this paper, the outcomes of their work are reported and the value of the cross-cultural exercise is examined.

4. **Stancheva-Popkostadinova, V. (2005). Families with intellectually disabled children – psychosocial problems and support in the Republic of Bulgaria.** Panstwo I Spoleczenstwo V(3), Crakow, Poland, 113-122 (№1 from the list of publications) ISBN 83-7188-910-0

Families with intellectually disabled children face many problems and difficulties in the process of care, which are influenced by their psychosocial functioning. The aim of the paper is to present the current problems of parents with a moderately intellectually disabled child, based on results of the study conducted with 80 families in Bulgaria. The results show that the main problems of the parents are connected with lack of adequate support and services for their children. There is a discussion about current changes and development of a policy for family support for children with intellectual disability during the last ten years.

5. **Stancheva-Popkostadinova, V. (2007). Policies and practice for prevention of violence against children.** Asclepios, 1, 108-112 ISSN: 1310-0637 (№4 from the list of publications)

Child abuse is a complex phenomenon, result from the complicated relations between political, socio-economic, cultural and personal factors. The paper presents the main legislative initiatives for prevention of child abuse and neglect in Bulgaria in the framework of international

legislation. The role of ISPCAN for prevention of child abuse and neglect is presented in a global perspective. The activities for primary, secondary and tertiary prevention of child abuse are discussed with the stress on the Intersectoral approach, proposed by WHO (World report of violence and health, 2002). The overview of current practices is made, and perspectives for improvement of services for children, victims of abuse and their families are presented. The services should be more structured and decentralized in order to meet the existed needs. In the past ten years there have been increased efforts of the state, NGO's and society to act against all forms of child abuse, but there are still many things that should be done, especially in the fields of primary and secondary prevention.

6. **Stancheva-Popkostadinova, V.** (2010). Current Trends in Social Work Case Management , In: K.Popova, V.Stancheva-Popkostadinova (Eds.). Case Work and Social Control in the 20th Century (pp. 107-119). SEMARSh, Sofia ISBN - 978-954-9590-09-8 (№6 from the list of publications)

Case management is well established procedure in different areas of social work practice. It has its roots in case work from the middle of the last century. The practice of the case management varies greatly across social work settings and is even more diverse as applied by other professionals. Despite this diversity, several elements distinguish social work case management from other forms of case management. A professional social worker is the primary provider of social work case management. Distinct from other forms of case management, social work case management addresses both the individual client's biopsychosocial status as well as the state of the social system in which case management is both micro and macro in nature: intervention occurs at both the client (patient and family) and system levels. It requires the social worker to develop and maintain a therapeutic relationship with the client, which may include linking the client with systems that provide him/her with needed services, resources, and opportunities (Huber D.L. 2002). Services provided under the rubric of social work case management practice may be located in a single agency or may be spread across numerous agencies or organizations.

This paper presents current trends in case management as an effective procedure to overcome the fragmentation of services and minimize the gaps in their provision. The discussion on case management models and their implications is made. Based on the standards for social work case management, the key functions and qualifications of case managers are presented. The various

definitions and functions of case management are presented, and the process of case management is delineated. The extensive worldwide literature research shows the effectiveness of case management in the various areas of its implication.

7. **Stancheva-Popkostadinova, V. (2014).** Prevention of child abuse. Practical Pediatrics, 9, (XVI), 4-6 (in Bulgarian). ISSN 1311-0756 (№7 from the list of publications)

The article presents main aspects of the prevention of child abuse and neglect. The main risk factors and spectrum of disorders, due to the experienced abuse in childhood are presented. Special attention has been paid on the role of pediatricians as specialists with a key importance at different levels of prevention of child abuse and neglect. The experience of American Pediatric Association in the qualification of pediatricians in the field of child abuse and neglect is presented.

This article is part of the Special issue of Practical Pediatric and the author is an editor of this issue.

8. **Stancheva-Popkostadinova, V. (2008).** The World Health Organisation International Classification of Disability and Health. In: C.Popozlateva, M.Tzvetkova-Arsova, C.Cenova, D.Cokova (Eds.). Current trends in special educational and logopedics terminology (pp. 153-158). Proceedings from Scientific Conference, 6-7 March, 2007, Faber (in Bulgarian) ISBN - 978-954-775-872-8 (№36 from the list of publications)

The paper describes the International Classification of Impairments, Disabilities, and Handicaps (ICIDH) and ICD-10. The stress is on the International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF). The structure and main principles of ICF are delineated. Recommendations for using ICF in the health and disability fields and for research purposes are made. There is discussion of the advantages and challenges of using the ICF in disability field in Republic of Bulgaria.

9. Lekov, K., **Stancheva-Popkostadinova, V. (2007).** Sociometric determination of significant factors for domestic violence against children. In: B.Gospodinov. Problems in Social Work. Education, Practice, Research (pp. 266-275). Sofia (in Bulgarian) S., IK Kota ISBN - 978-954-305-232-5n (№8 from the list of publications)

The article presents the results of a study of risk factors for domestic violence among students in Social Activities. For the purpose of the study, a rank scale containing significant risk factors was developed based on a literature review. The different stages of the study are presented in detail - from the development of the scale, through the piloting and processing of the results.

10. **Stancheva-Popkostadinova V.,** Mavrodiev, S. (2008). Adaptation, coping and connected concepts. Proceedings from the Conference "Psychology in front of challenges of new time. Psychology and challenges of new time. Psychology and modern man". „PSIDO" EOOD, 253-262 (In Bulgarian). ISBN 954-9996-46-9 (№35 from the list of publications)

The term adaptation has various meanings, it is used in connection with many psychological phenomena, and characterized by the insufficient theoretical certainty. This paper presents the facets of adaptation as a process. The stress is on adaptation in the psychology, the coping process and various coping strategies. Adaptation is presented as a complicated psychophysiological and psychosocial phenomenon, which manifests itself at different levels (biological, social) and is an intermediate stage (mediator) for the normal functioning and interaction of the individual with the environment that surrounds him.

11. Brodin, J., **Stancheva-Popkostadinova, V.** (2009). Ethical considerations in child research in the light of CRC. Journal of Global Change and Governance, II (2), 1-16 ISSN: 1941-876 (№9 from the list of publications)

The purpose of this article is to discuss the needs and priorities for ethical considerations in research on children. The focus is on the methodological issues in research on a target group that is often described as vulnerable, i.e. children, and especially children with different kinds of disabilities. The focus is also on ethical considerations in research in relation to the UN Convention on the Rights of the Child (UN, 1989) and how these demands are met in reality. There are still many things to be done in order to fulfil the agreements in the CRC, and one question is why member states have not been able to make more powerful changes for children of the world. Children are the future and the time has come when we have to count on children and allow them to have influence in the decision-making that will affect their lives, as most political decisions influence a child's future.

12. Brodin,J, **Stancheva-Popkostadinova, V.** (2009). Early interventions in children with intellectual disabilities. Science, Culture and Education. Annual of Union of Scientists,3rd volume, Blagoevgrad, 215-220 ISSN: 1313-5236 (№10 from the list of publications)

Support services required by families with children with intellectual disabilities vary in different countries and depend mainly on the social environment in each society. It is essential to be recognized when intervention is conducted with children with disabilities and their families. Early intervention was previously and is still partly connected to the theory of sensitive periods in early child development although the view of child development and childhood has nowadays been changed. The child is today regarded as a social competent actor with an obvious right to be listened to (UN, 1989), and the environment is stressed as essential for the child's development and well-being. Children with disabilities are no exceptions as they have equal opportunities as all children and individual, social and environmental factors are thus of equal importance. This article will focus on early intervention in children with primarily intellectual disabilities.

Keywords: early intervention, children with disabilities, intellectual disabilities, family support

13. Brodin,J, **Stancheva-Popkostadinova, V.** (2009). Intervention of communication in children with intellectual disabilities. Scientific Research Journal, 7, 1-10, ISSN: 1312-7535 (№11 from the list of publications)

This article is the result of a longitudinal cooperation between Sweden and Bulgaria in the framework of Erasmus teacher exchange program in education and research. Early intervention in communication is an essential and today vital part of support in child development. Focus is on children with intellectual disabilities and the communicative competence. Some basic tools for assessment of the communicative ability are presented in the article.

14. **Stancheva-Popkostadinova, V.**, Chinceva, St., Boceva, D. (2011). Transdisciplinary Model of Early Intervention for Children with Disabilities. Proceedings of International Symposium: Modern Trends in Speech and Language Therapy. Blagoevgrad, 111-121 ISBN - 978-954-680-774-8 (№13 from the list of publications)

The paper presents a model for early intervention, piloted in Home for Medical-Social Care for Children (HMSCC) in the town of Vidin. The interdisciplinary training module was

developed and implemented by a team of Irish experts in partnerships with Bulgarian specialists from South-West University, Blagoevgrad. The aim of the training was to enable team from HMSCC- Vidin to have a working understanding of transdisciplinary play-based assessment and intervention model. The stress is on the overcome difficulties and possibilities for implementation of the model for early intervention in Bulgarian context.

15. Lekova, A. , **Stancheva, V.** , Krastev, A., Dimitrova,M. , Wagatsuma H. (2015). Redesign of Computer Games towards Serious Motion-Sensing Games for Children with Limited Physical Skills:A Developer Perspective. In: Springer Advances in Intelligent Systems and Computing, S. Loshkovska, S. Koceski (Editors): 7th ICT ACT Innovations 2015, Web Proceedings, ISSN 1857-7288, 224-233 (№16 from the list of publications)

The paper presents an approach from a developer's perspective how to redesign computer games to ensure the children with limited physical skills have the possibility to play – on the one hand for the sake of play itself, and on the other hand – for using the play as a functional tool for cognitive and physical skills improvement. We present several successful steps for accessibility features support, speed and difficulty adaptation, ethics, as well as the qualitative evaluation of a prototype rehab game by an expert control panel.

16. Dimitrova, M., Lekova, A., Chavdarov, I., Kostova, S., Krastev, A., Roumenin, C., **Stancheva, V.**, Andreeva, A., G. Kaburlasos, V.G., Pachidis, T. (2016, April). A Multidisciplinary Framework for Blending Robotics in Education of Children with Special Learning Needs. *Proc. International Association for Blended Learning Conference, IABL 2016*, Kavala, Greece, 152-155. ISSN:1857-7288 (№17 from the list of publications)

The paper presents a currently developed multidisciplinary framework for implementing novel robotic solutions in education of children with special needs. The framework emphasizes the entertaining role of the technology in special education, empowering the child to be in control of complex technological devices under the guidance of the teacher. The results from the pilot studies are presented based on interviewing therapists and from observing the first reactions of children to a technical device like a robot. The design of qualitative indicators of the influence of robotics on the emotional state of the children is discussed, which is defined as a method for 'blending' robotics in special educational settings.

17. **Stancheva-Popkostadinova V. (2016).** The role of play for children with special needs. In: V. Stancheva-Popkostadinova, A.Lekova (Eds.). Robotic and computerized games for children with special needs. Guide for special educators, speech therapists, social workers, resource teachers, social educators, psychologists, educators, kinesitherapists (7-11). University Publishing House "Neofit Rilski", Blagoevgrad (in Bulgarian). ISBN - 978-954-00-0067-1 (№23 from the list of publications)

In this paper the importance of play for the development of children with special needs is discussed. The stress is on the necessary conditions for the realization of different types of games, as well as on the prerequisites for the quality of play. Special attention has been paid to the right to play for children with special needs in the framework of the UN Convention on the Rights of the Child and in the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities.

18. **Stancheva-Popkostadinova V. (2016).** Intellectual disabilities. In: V. Stancheva-Popkostadinova, A.Lekova (Eds.). Robotic and computerized games for children with special needs. Guide for special educators, speech therapists, social workers, resource teachers, social educators, psychologists, educators, kinesitherapists (12-17). University Publishing House "Neofit Rilski", Blagoevgrad (in Bulgarian). ISBN - 978-954-00-0067-1 (№24 from the list of publications)

This paper presents a conceptual review of intellectual disabilities. The stress is on the process of the assessment of a child with intellectual disabilities with the specific features in the particular stages. The approach for diagnosis and assessment of American Association of Intellectual and Developmental Disabilities has been presented, which focus is on the potential of the environment for support and improving quality of life of persons with intellectual disabilities.

19. Lekova, A., **Stancheva-Popkostadinova, V.**, Andreeva, A., Krastev, A. (2016). KINECT Application for Computer Games. In: V. Stancheva-Popkostadinova, A. Lekova (Eds.) (2016) Robotic and computerized games for children with special needs. Guide for special education teachers, speech and language therapists, social workers, social teachers, psychologists, teachers, physiotherapists (57-62). Publisher South-West University "Neofit Rilski", Blagoevgrad (In Bulgarian). ISBN - 978-954-00-0067-1 (№25 from the list of publications)

This chapter of the Manual presents Kinect-based computer games. Its aim is to explain the special conditions, technical requirements and preparations for implementing Kinect-based games. It describes the specific place to play with the child with special needs, and the game-partner (a professional who will assist the play).

The selected games for the study are “Balloons”, “Soccer” and “Routes” (Jumpido – Mathematics made fun with Kinect for Windows), "Shapes and colours", "Pinball", "Sorting puzzle". Each Kinect-based computer game is presented with a brief description, basic features and purpose – which skills and knowledge the children may develop.

20. Dinolova-Hodzhadzhikova, R., **Stancheva-Popkostadinova V.** (2017). Adverse childhood experiences and tobacco use among Bulgarian university students – results from pilot study. Bulgarian Journal of Public Health. 9(3) 39-47 ISSN 1313-860X (online) (№26 from the list of publications)

It is well known that adverse experiences in early years of life impact negatively health and behavior in adulthood. Events such as death or separation of the parents, parental mental illness or criminal behavior, and exposure to violence, abuse and poverty up to the age of 18 are called adverse childhood experiences (ACE). Study results indicate that Adverse childhood experiences are related to mental disorders in adulthood, leading to health, social, and behavior problems. This report presents pilot data for Bulgaria about relation between ACE and tobacco use from the study „Adverse childhood experiences and tobacco use risky health behaviors among students”. Questionnaire „Adverse Childhood Experiences International Questionnaire” (ACE-IQ) was translated in Bulgarian language and linguistically adapted for use in Bulgarian population and Questionnaire on risk health factors – adjusted for the purposes of the study was fulfilled by 150 Social work and medicine students. The study involves 67 men and 83 women, as one respondent did not notice his gender. Average age 26.03 (SD $\pm$ 8.009). Most of them are single (71.2%). Results show that the exposure to child maltreatment or violence is the most widespread (37,3% emotional abuse, 51,3 % physical abuse and 20% sexual abuse). Living in a dysfunctional environment follows in terms of ACE prevalence (18,8% divorced parents). 65,9% of respondents live in families with a smoker, 53,7% of respondents smoke on a daily basis.

There is a high rate of exposure to two or more than two ACEs. Most frequent ACEs are associated with violence. Relationship between ACE in family and risky behavior are more common than ACE in community and risky behavior. Tobacco use is the most common risk behaviors among respondents experienced two or more than two ACE.

21. Tcholakova, M., **Stancheva – Popkostadinova, V.** (2017). Integrated care through the perspectives of professionals in the systems of social assistance and health. University of Ruse and Union of Scientists – Ruse, 27.10.2017 - 28.10.2017 г. PROCEEDINGS OF UNIVERSITY OF RUSE - 2017, volume 56, book 8.2. FRI-2.114-1-SW-01, 8- 12 <http://conf.uni-ruse.bg/bg/docs/cp17/8.2/8.2-1.pdf> ((in Bulgarian). ISSN 1311-3321 (print) ISSN 2535-1028 (CD-ROM) ISSN 2603-4123 (on-line) (№27 from the list of publications)

An integrated approach to addressing the complex needs of populations at risk is articulated in a number of key strategic documents in the field of health and social care at national and local level. Implementation of integrated activities and programs requires shared philosophy and awareness of the integrated care concept, along with building of effective communication and coordination between systems, structures and professionals. This paper draws on results of a research project aimed to explore the challenges facing the effectiveness of the innovative social-health services, held among professionals in the systems of care for children and adults with complex needs. Qualitative methods for collection and analysis of empirical data were used. Research findings show both commonalities and discrepancies in understanding and implementing of integrated care at different levels and participants.

22. **Stancheva-Popkostadinova, V.**, Kerankova, E. (2016). Problems and perspectives in registration of child abuse and neglect cases. In: V. Stancheva-Popkostadinova (Ed.), Current problems in social work practice (pp. 62-77). Blagoevgrad (In Bulgarian). ISBN - 978-954-00-0096-1 (№28 from the list of publications)

Violence is a serious problem that has severe consequences on child development. Appropriate and timely actions by registering cases of child abuse and neglect are essential to the effectiveness of the measures taken for protection. The aim of the paper is to present the most common problems to the effective implementation of the Coordination Mechanism for interaction with cases of children victims of abuse or at risk of abuse and for interaction in crisis intervention. An analysis of monitoring reports for the implementation of the Coordination Mechanism (for the period 2013-2015) was carried out and an inquiry was conducted among obligatory participants in the multidisciplinary teams from Blagoevgrad District. Based on the results, the main problems and prospects for registering and working on cases of child abuse are presented. The results of the study suggest that not all cases of child abuse are known to child protection authorities. The existing system for registering cases does not allow for their follow-

up and feedback to stakeholders. This prevents the actual maintenance of a database of those cases, which could be used for developing measures to prevent such cases. There are some discussions on improving the Coordination Mechanism effectiveness; the developed CAN-MDS child abuse and neglect monitoring system is presented. The effectiveness of the system for recording cases of child abuse and neglect is directly dependent on the available algorithm and standards, as well as on the training of specialists.

23. Besio, S., **Stancheva-Popkostadinova, V. (2018)**. Play and children with disabilities. Interdisciplinary perspectives. Today's children – Tomorrow's parents, 47-48, 3-6
ISSN:1582-1889 (№30 from the list of publications)

The play of children with disabilities is an area recently brought to the forefront of the scientific research and continuously developing, also thanks to the work of the European COST Action on this theme entitled “LUDI – Play for Children with Disabilities”. Play is in fact recognized as the most important engine for the development of all children, but in some cases it might become difficult to be exploited by children with disabilities. Play for children with disabilities is patently located at a crossroad of different research and practice fields: psychology, pedagogy, health and rehabilitation sciences, juridical and social sciences, assistive technologies, robotics, design and others. The “Today's Children Tomorrow's Parents” Special issue “Play for Children with Disabilities. Interdisciplinary Perspective” is a collection of articles from various disciplines (psychology, education, speech and language rehabilitation, occupational therapy, etc.) and offers a comprehensive perspective on play in children with disabilities, presenting the results of some experimental studies and overview of specific topics related to the theme of children with disabilities and play. All submitted articles were peer reviewed, based on the initial editors' screening. We gave also a chance to some young researchers, doctoral students and students to publish their results in this special issue together with the articles of the longstanding scientists in the related field. In this special issue the play in children with disabilities is presented under various viewpoints, what witnesses on one hand the number of possible lines of development of this field of studies, and on the other hand the wide variety of possible approaches that may be adopted to this scope.

24. **Stancheva-Popkostadinova, V., Andreeva, A.**(2018). Piloting interactive KINECT-based game in children with disabilities. Today's children – Tomorrow's parents, 47-48, 86-99 ISSN:1582-1889 (№31 from the list of publications)

The play is fundamental for optimal child development – cognitive, language, psychological, social, and emotional. It is always associated with fun and/or pleasure (Besio, 2017). Nowadays, in the era of rapidly developing technologies there is a growing interest in application of computerized technologies and robots in play for children with different types of disabilities.

The aim of the study was to pilot an interactive Kinect-based game for children with disabilities.

Participants: Ten children from a day care center for children with disabilities, aged 5-12 years, with different types of disabilities (autism spectrum disorder, hearing impairment and cerebral palsy) participated in the study.

Methods: A specially designed Kinect-based game Shapes and Colors was applied using the Kinect sensor in a group of children with disabilities. Play behavior of children was observed and analyzed with the support of a Protocol for play observation.

Results: The findings of this study indicate that the structured game Shapes and Colors applied with Kinect sensor stimulates the play of children with disabilities, improves their communication skills and interactions with a specialists or other children. All children manifested interest, curiosity and positive emotions during the play's session. Furthermore, children with hearing impairment actively used the new words learned during the game and asked questions. During the play session with Kinect sensor, different areas of child development were stimulated: motor activities, interpersonal relationships, communication and language, and positive emotions.

Conclusion: Kinect-based game Shapes and Colors have a positive impact on children with disabilities. The result of this pilot study is important because it can help to increase the awareness of practitioners on advantages and usefulness of structured computerized game with Kinect in stimulation of play and enrichment of repertoire of play of children with disabilities. It can create an opportunity to enhance the abilities of children with disabilities in a pleasant and entertaining way.

25. Besio, S., **Stancheva-Popkostadinova, V. (2018)**. Do children with disabilities play? In: P. Encarnação, S. Ray-Kaeser, & N. Bianquin. Guidelines for supporting children with disabilities' play. Methodologies, tools, and contexts (13-26. Warsaw/Berlin: De Gruyter Open&SCIENDO, ISBN: 978-3-11-053748-2(№32 from the list of publications)

Play is the most important activity of children. The possibilities for play in children with disabilities are discussed in the framework of bio psychosocial model of disability and ICF classification of World Health Organization. In the frame of ICF functioning or disability is regarded. Within the ICF framework, functioning or disability are closely connected to biological factors, environmental factors and personal factors, each of them bringing a positive or negative contribution to the two main components of the individuals' life, which are the activity and the participation. Disability and Health: Children & Youth Version' (ICF-CY), the version of ICF devoted to children and their specificities, published in 2006. In this way, WHO recognizes that play is a substantial component of the child's health, playing a central role in the child's life not only as an activity, but also as a crucial occasion to meet the others, to interact with them and to take part in his/her contexts of life. As a consequence, any action aiming at safeguarding and implementing a good children's health status should address play and do it from the biological, the psychological, and the social and environmental perspectives. The discussion has been made on the impact of health conditions, body functions and structures on play in children with different types of disabilities: mental, hearing, visual, and autism spectrum disorders. The stress is on the fact that children with disabilities can play, if environmental and personal factors are able to accommodate children with disabilities' particular needs. And play is also a very special and irreplaceable life context to foster true inclusion for children with disabilities, since it provides opportunities to interact with others, on the basis of fun and reciprocal acceptance.

26. Bulgarelli, D., **Stancheva-Popkostadinova, V. (2018)**. Play assessment tools and methodologies: the view of practitioners. In: Serenella Besio, Daniela Bulgarelli and Vaska Stancheva-Popkostadinova (Eds.). Evaluation of Children's Play. Tools and Methods (114-136). Warsaw/Berlin: De Gruyter,Open. ISBN: 978-3-11-061060-4 (№33 from the list of publications)

The study was framed in the COST Action TD1309 "LUDI – Play for Children with Disabilities", contributing to two main tasks of the Action: a) collecting and systematizing the existing competences and skills in the field of play for children with disabilities; and b) disseminating the best practices emerging from the joint effort of researchers, practitioners and

users (Besio, Bulgarelli, Stancheva-Popkostadinova, 2017). The study has been coordinated by the LUDI Working Group 1 dedicated to the theme “Children’s play in relation to the types of disabilities”. The main goal of the study was to collect information from practitioners from different countries on their experiences of using existing methodologies and tools for the evaluation of play. To this end, a survey has been organized, to collect data from all those professional groups involved in play and children with disabilities.

It consists of two parts: the first one includes four questions addressing general information about the person who filled the questionnaire (profession, years of experience in the field of play, current occupation and place of working, location); the second part includes six specific questions concerning experience in play evaluation/assessment: – purpose of play in the professional practice; – experience on play evaluation; – most useful methods for the evaluation of play, based on the practical experience; – assessment instruments and methodologies and reasons for choosing them; – recommendations for practice.

Most of the respondents assessed play through non-standardized instruments, but rarely discussed the limitations of non-standardized tools and methodologies that are not evidence-based. This is a potential concern because, as few participants reported, non-standardized tools should be used with caution, given that reliability of the measures they provide is not proved. Another potential concern lies in the fact that some participants referred to use as assessment tools instruments that are not meant to be used for such goal: this is a limitation because, as aforementioned, the evaluation made through these tools is more likely to lack reliability and validity.

27. **Stancheva-Popkostadinova, V.** Neuroscience and Play. In: Serenella Besio and Tamara Zappaterra (eds.) *Children’s play – multifaceted aspects* (139-153). Publishing House ETS, Pisa , in the Series “Education”. ISBN 9788846751911 (№37 from the list of publications)

Play has been a subject of discussion and research for more than a century, and it has been addressed by different disciplines from various perspectives and for multiple purposes. The boundaries between neuroscience, child development, education and psychology, which existed in the past are not so sharp anymore and the points of contact between them have increased rapidly in the recent decade (Huttenlocher, 2003). This paper consists of three sections. The first one briefly summarizes the importance of play for early child

development, while the second one presents some neuroscience evidences about it. The last section delineates some implications for practice – translation of neuroscience evidence for play’s benefits into education and parenthood.